

principals setmanaris que existiren a Manacor a partir dels anys 30 del segle XX (especialment de *Voz y Voto* i *Arriba*, sense oblidar els primers números de *Perlas y Cuevas* i *Manacor*) per tal de trobar notícies de les seves sortides i possibles descripcions de la funció exacta que executaven mentre acompanyaven el consistori. Per altra part, no hem d'oblidar que la tasca de macer era encomanada a membres de les brigades municipals, motiu pel qual entre els documents econòmics del període comprès aproximadament entre 1940 i 1975 podria haver-hi despeses relacionades als jornals que percebien, a la vestimenta o fins i tot a possibles reparacions de les maces. Val a dir que tampoc no hauríem d'abandonar les informacions orals ja que els fills o familiars d'aquests darrers macers que sortiren cap al 1979 encara són vius i, juntament a records personals, poden conservar alguna fotografia (meravellós seria trobar-ne una en color) que ens permetés reconstruir l'uniforme i la maça.

Una enquesta sociològica i històrica per a l'estudi de l'emigració balear a Cuba

*Joan Miralles i Montserrat
Honorat Jaume i Font*

Origen i objectius de l'enquesta

Va ser en ocasió de l'estada a Cuba el 2002 quan vaig pensar en la idea d'elaborar una enquesta de caire sociològic amb una vessant històrica que ens informàs sobre l'emigració balear en aquella illa. Durant aquells dies, del 26 d'abril al 6 de maig, vaig dur a terme 15 entrevistes d'història de vida, més o menys llargues, a naturals de les Illes Balears i/o a descendents de balears residents avui a Cuba. Tot això feia part del projecte *Memoria històrica de los isleños balearicos en Cuba*, que vaig presentar a la Fundació Càtedra Iberoamericana vinculada a la UIB. Vaig fer les entrevistes a l'Havana i a Batabanó. De primer duia a terme una fitxa personal de cada entrevistat: nom complet, domicili, edat, ofici, lloc de residència, etc. D'altra banda, com solc fer sempre, demanava informació sobre els ascendents familiars i la descendència de l'informador. Com que, en definitiva, aquest tipus de dades sempre són més o menys fàcils de contestar i, alhora, és un tipus d'informació que no exigeix tampoc una forma oral imprescindible, vaig pensar que seria bo elaborar una enquesta que respongués a tot aquell conjunt de qüestions que ens poguessin donar informació sobre l'ascendència i la descendència de l'informador, amb l'objectiu concret de conèixer els següents punts:

1. Nom complet del primer o primers emigrants de la família, d'origen balear, que emigraren a Cuba.
2. Lloc(s) de residència a Cuba.
3. Ofici(s) o tipus de feina.
4. Lloc(s) d'origen dels illencs arribats a Cuba.
5. Descendència familiar.

De tornada a Mallorca vaig dedicar-me durant unes setmanes a elaborar un avantprojecte d'enquesta sociològica i històrica sobre l'emigració balear a Cuba. Finalment, amb la inestimable ajuda d'Honorat Jaume, bon coneixedor d'aquella illa on residí alguns anys, donàrem forma a l'enquesta, que quedà llesta el mes de juliol del mateix any.

Estructura de l'enquesta

L'enquesta consta de deu pàgines. En la primera hi ha una carta adreçada a la persona que emplenarà l'enquesta, en què s'explica la consulta, datada el 29 de juliol de 2002. La segona pàgina duu unes instruccions per emplenar el qüestionari. La tercera pàgina duu el nom de l'enquestat i algunes altres qüestions: lloc i data de naixement, poblacions on ha residit, coneixement de l'idioma català, sexe, professió, estudis i adreça. La mateixa pàgina inclou unes preguntes sobre els ascendents familiars: pares i padrins. La quarta pàgina inclou qüestions sobre els besavis. La cinquena pàgina demana preguntes sobre les primeres persones de la família que arribaren a Cuba. La sisena pàgina tracta sobre el cònjuge o cònjuges de l'enquestat. La setena i vuitena pàgines s'ocupen dels fills. Finalment, la novena i desena pàgines s'interessen pels néts de l'enquestat.

Les respostes de les enquestes

Mesos més tard, Honorat Jaume viatjà a Cuba i es posà en contacte amb la Casa Balear i, concretament, amb Manuel Comas, el seu president. Tengueren algunes reunions amb representants de la Casa Balear de les distintes barriades de l'Havana. Es repartiren els 600 exemplars de l'enquesta. A la fi s'optà per repartir-les a cada soci de l'entitat, que compta actualment amb uns 2600 socis. De tornada de Cuba, Honorat Jaume dugué unes 300 enquestes i més endavant, per diferents conductes, n'arribaren una cinquantena més.

La informatització de les dades

En el moment actual tenim dades sobre 302 informadors que apunten a:

1. Ordenació alfabètica dels enquestats.
2. Ordenació familiar dels enquestats.
3. Ordenació dels enquestats per lloc de residència.
4. Llista dels noms dels illencs balears que arribaren a Cuba.
5. Llocs d'origen dels balears que arribaren a l'illa.
6. Primers llocs de residència en arribar a Cuba.

Conclusions més o menys provisionals

Els municipis on resideixen els enquestats són:

A Ciudad Habana: 10 de Octubre, Arroyo Naranjo, Boyeros, Centro Habana, Cerro, Cotorro, Guanabacoa, Habana del Este, Habana Vieja, Marianao, Playa, Plaza, Regla, San Miguel del Padrón.

A Pinar del Río: Candelaria.

A Villa Clara: Camajuaní i Placetas.

Hi ha dues enquestes sense adreça.

Pel que fa a la llista dels noms dels illencs balears que anaren a Cuba, trobam persones amb els següents primer llinatge:

Adrover, Albertí, Alcover, Alemany, Amengual, Anaya, Antich, Arbós, Arnau, Bagur, Barbarà, Barceló, Bardissa, Bauzà, Benejam, Bennàsser, Bestard, Betti, Bisbal, Blanco, Blanes, Bonet, Bonnín, Bordoy, Bosch, Bufí, Burguera, Calafat, Calatayud, Cantallops, Caparó, Capellà, Capó, Carbonell, Cardona, Cerdà, Cervera, Cirer, Cladera, Colom, Colomar, Company, Costa, Cunill, De Jesús, Duarte, Enseñat, Estaràs, Estela, Esteva, Ferrà, Ferrer, Ferretjans, Ferriol, Flexas, Forteza, Fuster, Gamundí, Garau, Gayà, Gomila, Gorrias, Hierrezuelo, Jaume, Jesús, Jofre, Jordà, Juan, Lladrés, Llànsó, Lliteras, Llompart, Llopis, Luciano, Magnan, Maimó, Mandilego, Marí, Martorell, Mas, Massot, Maura, Mayans, Medina, Melià, Melis, Mercadal, Mesquida, Mestre, Mir, Miró, Moll, Monjo, Monserrat, Montaner, Morro, Navarrete, Navazquez, Nicolau, Oliver, Palau, Palerm, Palmer, Palou, Pascual, Pastor, Pérez, Pericàs, Picó, Piña, Planas, Pons, Porcel, Prat, Prats, Preto, Pujol, Ramis, Reig, Rian, Ribas, Ribé, Riera, Rigo, Riudavets, Roca, Roig, Ros, Ruiz, Salom, Salvà, Sans, Sansó, Seguí, Serra, Sintes, Siré, Soberats, Socias, Soler, Soliveras, Sorell, Suau, Sureda, Tarraza, Tomàs, Torres, Torri, Tous, Vadell, Vaquer, Verdera, Verger, Victory, Vidal, Villalonga, Vinent, Vingut.

Els pobles o llocs d'origen dels illencs que anaren a Cuba són:

Alaior, Alcúdia, Algaida, Andratx, Artà, Banyalbufar, Bunyola, Calvià, Campos, Capdepera, Ciutadella, Eivissa, Es Castell, Es Mercadal, Felanitx, Ferreries, Llubí, Lluçmajor, Manacor, Maó, Marratxí, Montuïri, Palma, Petra, Pollença, Porreres, Port de Sóller, Puigpunyent, Sa Pobla, Sant Antoni, Sant Cristòfol, Sant Francesc Xavier, Sant Joan, Sant Llorenç, Sant Mateu, Sant Miquel, Santa Agnès, Santa Eulària des Riu, Santa Margalida, Santanyí, Sóller, Son Servera i Valldemossa. Fixem-nos que hi ha pràcticament tots els pobles que donen a la costa mediterrània.

Pel que fa als primers llocs de residència en arribar a Cuba, per ordre alfabètic són els següents:

A Camagüey: Camagüey, Minas (Nuevitas), Playa Santa Lucía.

A Ciego de Ávila: Ciego de Ávila.

A Cienfuegos: Cienfuegos, Rodas, Santa Isabel de las Lajas.

A Ciudad Habana: Calabazar, Cerro, Ciudad Habana, Guanabacoa, Guanabo, Habana Vieja, Jaimanitas, Luyanó, Marianao, Puentes Grandes, Regla, San Miguel del Padrón, Vedado, Víbora.

A Granma: Bayamo i Cayo Granma.

A Guantánamo: Guantánamo.

A Holguín: Antilla, Macabí (Banes).

A Isla de la Juventud: Isla de la Juventud, Nueva Gerona.

A Matanzas: Caleta Buena, Cárdenas, Ciénaga de Zapata, Matanzas, Colón.

A Pinar del Río: Arroyos de Mantua, Buenos Aires, Consolación del Sur, Finca San Jones (San Cristóbal), Minas de Matahambre, Pinar del Río, Puerto de Cabaña, Quiebra Hacha (Mariel).

A Provincia Habana: Arcos de Canasí (Santa Cruz del Norte), Batabanó, Mariel, Surgidero de Batabanó.

A Sancti Spiritus: Trinidad, Yagajuy.

A Santiago de Cuba: Cayo Granma, Central Oriente, El Caney, Palma Soriano, Santiago de Cuba.

A Villa Clara: Caibarién, Calabazar de Sagua, Isabela de Sagua, Remedios, Santa Clara, Sierra Morena.

El cas de Manacor

1. **Enquesta 262: Deisy Marcial Mas** (1953), secretària; és filla de Rosendo Marcial Gómez i de Francisca Mas Montoto, nascuda el 1923, filla de Sebastià Mas Planas, de Manacor, i de Blanca Montoto Rojas (1903). Està casada amb Marcelino Díaz Fuentes. Sebastià Mas nasqué l'11 d'agost de 1880. Arribà a Cuba el 1903. Va treballar en una fàbrica de mosaics, va fer de cuiner a "fondas de colonias cañeras" i d'agricultor. Residí a Cienfuegos, Camajuaní i Vueltas (província de Villa Clara), on morí el 10 d'octubre de 1979. Els besavis materns de l'enquestada foren Jaume Mas Miquel i Francisca Planas Bordoy.

2. **Enquesta 263: Francisca Mas Montoto** (1923), mestressa de casa, mare de l'anterior. Casada amb Rosendo Marcial Gómez (1913). Els besavis paterns foren Llorenç Mas i Caterina Miquel i, de l'altra banda, Antoni

Planas i Maria Bordoy. En aquesta enquesta també es fa menció de dos germans més que acompanyaren son pare en el viatge a Cuba: Jaume Mas Planas i Llorenç Mas Planas.

3. **Enquesta 479: Juan Salom Franquiz** (1960), arquitecte. Fill de José Salom Company (1933). No hi consta el nom de sa mare. Els avis paterns foren Joan Salom Bestard, des Pla de Na Tesa (Marratxí), nascut el 15 de setembre de 1899, i Joana Company Pons, de Palma, nascuda el 12 de maig de 1907, ambdós morts en es Pla de na Tesa, l'home el 25 de febrer de 1984 i la dona el 15 de maig de 1999. Els primers de la família que arribaren a Cuba foren Andreu Company, arribat el 1915 per construir la Quinta Balear, i Joan Salom Bestard, que arribà el 1923 i treballà com a "constructor en el arte moderno". El primer residí a San Miquel del Padrón i morí al Vedado a l'Havana, i el segon visqué a Cerro i Plaza.
4. **Enquesta 484: Zeraida Díaz Servera** (1941), agrícola. Filla de Benito Díaz Barrio i de Maria Luisa Cervera Báez, ambdós de Quivicán (província de l'Havana). Està casada amb Raúl García Prieto (1940). El padrí matern fou Antoni Cervera Esterbich (sic), evidentment deformació del llinatge Estelrich, i Seberina Báez Munpierre, ambdós enterrats a Batabanó. Antoni Servera Estelrich arribà a Cuba el 1887. Va fer de carboner a l'illa de Pinos, de llaurador a L'Havana i d'artesa de "cestos". Residí a l'illa de Pinos, L'Havana, San Agustín, Finca La Marina, Batabanó, Finca Almeida on morí el 8 d'agost de 1963. Els besavis materns de l'enquestada foren Pere Antoni Cervera Duran i Sebastiana Estelrich.
5. **Enquesta 105 Gabriel Sureda Oliver** (1920), gerrer. Nasqué a Artà el 21 de juny de 1920, fill d'Antoni Sureda Vives, d'Artà (1887), i de Miquela Oliver Martí (1892). Els avis paterns foren Gabriel Sureda Massanet, d'Artà, i Antònia Vives Moll, de Capdepera; i els paterns foren Àgueda Oliver Martí i el padrí matern que consta, innominat, com a "no reconocido legalmente". Antoni Sureda Vives arribà a Cuba el 1922 i entre els anys 1922 i 1930 va ser professor de la Escuela Técnica Industrial de Rancho Boyeros (Ciudad Habana). Residí a Cienfuegos i a Calabazar, on morí el 4 de juliol de 1954. La seva dona, Miquela Oliver Martí, arribà a Cuba el 1924. Treballà com a mestressa de casa i morí també a Calabazar l'agost de 1984. L'enquestat afegeix que Antoni Sureda Vives "luego compró el tejar Bandia y en la medida que iba progresando el negocio y la industria de la tubería y conexiones de barro, se compró el tejar "Estrella", propiedad que mantuvo hasta su muerte y luego siguió administrando su hijo Gabriel i Micaela. Micaela viajó a Cuba y trajo con ella sus tres hijos: Antonia Sureda Oliver (unos 9 años). Viajó a los EUA en 1963 Falleció en Cuba año 1986. Gabriel Sureda Oliver (4 años) Encuestado. En el año 1926 nace de este matrimonio en Cuba Antonio Sureda Oliver, fallecido en 1949".